

דרן שבועי

בס"ד

פרשת כי תבוא, תשפ"ג, מספר 1535

רשימת הארורים

איתמר ורהפטיג

א. "אַרור הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶּסֶל וּמִסֵּכָה... וְשָׂם בְּסִתְרוֹ" (דב' כז:טו). הכתוב עצמו אומר כי הוא מתכוון למי שעובד ע"ז בסתר ללא רואים, ואין בית דין יודע.²

ב. "אַרור מְקַלָּה אָבִיו וְאִמּוֹ" (שם:טז). כיבוד נעשה בדרך כלל בגלוי, כאשר הבן דואג לצרכי הוריו. אבל בתוך הבית פנימה, אין רואה בן שמקלל, מעליב או מבייש את הוריו, וגם הם יימנעו מלמסור אותו לבית הדין, אם מחמת בושה ואם מחשש לעונשו של הבן.

ג. "אַרור מְסִיג גְבוּל רֵעֵהוּ" (שם:יז). בפשטות הכוונה לשכן שמזיז את הגדר המפרידה בינו לבין שכנו לתוך חלקת שכנו, ובכך גונב חלקת קרקע. ברור שהוא עושה כן בסתר. יש ששכנו אינו חש בדבר, ויש שגם אם הוא יודע, קשה לו להוכיח היכן עבר הגבול המקורי.³

ד. "אַרור מְשַׁגָּה עֵזֶר בְּדַרְדָּר" (שם:יח). כאן פשוט שאין רואה, ואין מתלונן, כאשר העיוור עצמו אינו יודע מי הישגהו. גם לפי הדרש, שמדובר בעיוור בדבר, יש והמשגה מסתיר כוונותיו, וקשה לעקוב

בתיאור המעמד של בני ישראל בהר גריזים ובהר עיבל אנו מוצאים רשימה של שניים עשר ארורים שבני לוי קוראים בקול רם. לא נדון במקומם ובזמנם של קללות אלו בתוך המעמד כולו, אלא בפשר הארורים לכשעצמם. לפנינו רשימה של עבירות, והשאלה היא מה המיוחד בהן, ומה משותף לכולן?

נלך בדרכם של אבן עזרא, רשב"ם ואור החיים. ראב"ע כותב על כז:יד:

וטעם להזכיר אלה "א עבירות, בעבור שיוכל לעשותם בסתר, והעד: ושם בסתר (טו), כי אם יעשה בגלוי יומת. וכן מכה רעהו בסתר (כד). והחל מהעיקר, שהוא בינו ובין בוראו, ואחר כן בינו ובין אבותיו, כי מי ידע אם יקלה אותם.

בני ישראל עומדים להיכנס לארץ ולשמור את התורה ומצוותיה, כפי שנאמר בתהלים קה:מד-מה: "וַיִּתֶּן לָהֶם אַרְצוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ. בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו וְתוֹרָתוֹ יִנְצְרוּ הֲלָלוּ יְ-הוָה". וכבר התורה עצמה מציינת בפרשת נצבים (כט:כח): "הַנִּסְתָּרֹת לֵה' אֶל־הַיְיָ וְהַנְּגִלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ...".

על עבירות גלויות בית הדין דן ומעניש, אבל אין יודעים על עבירות נסתרות. לכן הקב"ה מזהיר מראש כי העובר עליהם הוא בגדר 'ארור', ויש בזה משום הרתעה מסוימת כלפי אותו עבריין פוטנציאלי, שיחשוש להיות מקולל.

להלן רשימת הארורים ופירושיהם:

* הרב ד"ר איתמר ורהפטיג, בית הספר למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן (גמלאי); מכון צומת, אלון שבות (מעורכי "תחומין"); מכון "משפטי ארץ", עפרה.

1 בדרך כלל הארורים כתובים בלשון בינוני, אבל כאן בלשון עתיד: יעשה. וראיתי בפרפראות לתורה שציינן כי על ע"ז נדונים אף על מחשבה - מה יעשה. ושוב, מחשבה היא עבירה שבסתר.

2 עצם התופעה של ע"ז בסתר מופיעה בתנ"ך, והנביאים התריעו נגדה. ראו, למשל, ישעיהו פרק ב' ובמפרשים שם. אבל התורה אינה סומכת על הנביא, שהוא תופעה שמחוץ לגדרי הטבע.

3 היה מקום לשאול מדוע נעדרת עבירת הגניבה מרשימת הארורים, הרי עבירה זו נעשית בהעלם עין (ראו ב"ק עט ע"ב). נראה שהיא כלולה בארור של מסיג גבול - אדם גונב קרקע כאמור. וראו רש"י שם.

יסתירו מעשיהם, גם על חשבון דמו של הנקי. ואין איש יודע.

יב. "אָרוֹר אֲשֶׁר לֹא יָקִים אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת" (שם:כה). זוהי כעין עבירת סיכום, ואין הכרח לומר שהיא עבירה שבסתר.⁵ ברם ניתן לפרש שהכוונה לאדם שאינו אוהב תורה, אך מסתיר מעשיו, ובמקום הצורך, הוא שותק ואינו קם. כביכול הוא אינו עושה דבר שלילי, אבל יכול היה לעשות מעשה, ואיש אינו יודע מכך שלא קיים. למשל, סופר סתם, ששותק במקום שהשתבשה אות בספר תורה, והוא עושה עצמו כאילו יודע. גם זו עבירה שבסתר.

הרהורי סיכום

בעבירות שנמנו כאן אין הבדל בין עבירות שבין אדם למקום לבין עבירות שבין אדם לחברו. בשניהם אפשר לחטוא בגלוי ואפשר לחטוא בסתר. מה הבעיה בחטא נסתר?

יש הסבורים כי חברה שבה שולט החוק והמשפט היא חברה מתוקנת, ובחיי הפרטיים יעשה כל איש כחפצו. לצערנו גם היום נשמעת ה"מנטרה" הזו; אין הרשות אמורה להתערב במה שנעשה בביתו הפרטי של אדם. אך התורה משדרת אחרת, לא רק בגלל שיהיו נפגעים חלשים שאינם יכולים לצעוק, ולא רק בגלל שאפילו מי שעובד ע"ז בביתו, הארס יוצא החוצה באופנים שונים. לתורה יש תפיסת עולם אחרת, היא דואגת לא רק לחיי חברה מתוקנים, מופת לרבים, אלא גם לכל אחד מן הפרטים, שלא ייפול במלתעות הרשע והחטא. יש כאן ביטוי של אכפתיות לכלל; 'לבלתי ידח ממנו נידח'.⁶

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

 הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

5 ואכן רש"י בפסוק כד אומר בשם רבי משה הדרשן, שיש אחד עשר ארורים, וכן כתב גם ראב"ע שם.
6 על פי שמ"ב יד:ד.

אחרי מי שגרם רעה לאדם שהיה עיוור בדבר, רעה שהתגלתה מאוחר יותר.⁴

ה. "אָרוֹר מָטָה מִשְׁפָּט גַּר יְתוֹם וְאַלְמָנָה" (שם:יט). כאן באה צעקת החלשים בחברה, וגם כאן התריע עליה הנביא (ישעיהו א'). אין להם דורש ולכן הם נזקקים לחיזוק של 'ארור'. וראו עוד ראב"ע ורשב"ם.

ו. "אָרוֹר שֹׁכֵב עִם אִשְׁת׃ אָבִיו כִּי גֵלָה כְּנָף אָבִיו" (שם:כ). ייתכן שכבר אינה אשת אביו, מכוח אלמנות או גרושין, אבל יש בכך ביזיון לאביו (כי גילה כנף אביו), ואין איש יודע חוץ משניהם.

ז. "אָרוֹר שֹׁכֵב עִם כָּל בְּהֵמָה" (שם:כא). בימים קדמונים גדלו הבהמות בחצר הבית, ואיש מבחוץ לא ידע מהתועבה הנעשית בפנים. הבהמה ודאי לא תספר, וצריך איום ב'ארור' כדי להרתיע.

ח. "אָרוֹר שֹׁכֵב עִם אָחִיתוֹ בֵּית אָבִיו אוֹ בֵּית אִמּוֹ" (שם:כב). גילוי עריות בתוך המשפחה היא עבירה חמורה שעונשה כרת, אבל היא נשמרת בסוד, כאשר שני החוטאים לא יגלוה ברבים.

ט. "אָרוֹר שֹׁכֵב עִם חֲתָנָתוֹ" (שם:כג). לכאורה החותן יגלה, יגרש את אשתו שנאפה עם חתנו ויביאה לדין. עד היום יש מקרים שהזוג הצעיר גר בבית של הורי הכלה, אם מסיבות כלכליות ואם מקושי פרידה מן ההורים, וכבר אמרה הגמרא: "הוי זהיר באשתך מחתנה הראשון" (פסחים קיג ע"א). וכבר דן הנודע ביהודה (מה"ק א"ח לה) בחובת איש לגרש את אשתו שחיה חיי אישות שלוש שנים עם מי שנעשה חתנה, ללא שידע.

י. "אָרוֹר מְכָה רֵעֵהוּ בְּסֵתֶר" (שם:כד). אם כמשמעו, ברור שהנהרג אינו יכול לספר, והרוצח לא נתפס. ואם הכוונה למספר לשון הרע, כדברי רש"י, אכן הגמ' אומרת: "לשון הרע הורגת שלושה בני-אדם: האומרו, והמקבלו, ואותו שנאמר עליו. והמקבל לשון הרע על חברו, נענש יותר ממי שאומר" (ערכין טו ע"ב). אבל לא תמיד יודעים מהיכן התחילה תבערת המחלוקת, ולכן זוהי עבירה שבסתר, וכמו שנאמר בתה' קא:ה: "מְלִשְׁנֵי בְּסֵתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אֲצִמִית גְּבַה עֵינָיִם וְיִרְחַב לִבָּב אוֹתוֹ לֹא אוֹכֵל".

יא. "אָרוֹר לִקַּח שֹׁחַד לְהַכּוֹת נַפְשׁ דָּם נָקִי" (שם:כה). הממון יכול להעביר גם את הדיין על דעתו, ובוודאי הנותן והדיין הנוטל את השוחד

4 עיי' רש"י על ויקרא יט:יד.